

NORGES HØYESTERETT

Den 24. oktober 2012 avsa Høyesterett dom i

HR-2012-02001-A, (sak nr. 2012/931), sivil sak, anke over dom,

A

(advokat Knut Henning Larsen – til
prøve)

mot

Staten v/Justis- og
beredskapsdepartementet

(Regjeringsadvokaten v/advokat Ingrid
Skog Hauge)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Bårdsen**: Saken gjelder oppreisningserstatning etter strafforfølgning, jf. straffeprosessloven § 447 andre ledd. Det er spørsmål om bestemmelsens rekkevidde ved pågrepelse og varetektsfengsling, og om erstatningsnivået.
- (2) Den 14. mars 2007, like etter klokken åtte om morgenen, ble A pågrepet utenfor sitt hjem på X i Y kommune – siktet for voldtekt av sin tidligere ektefelle. Paret hadde flyttet fra hverandre og var i konflikt blant annet om den daglige omsorgen for parets tre barn. Da politiet ankom, var A i ferd med å følge den yngste sønnen – som da var fire og et halvt år – i barnehagen. Politiet kjørte far og sønn dit, og to polititjenestemenn fulgte dem inn. A ble deretter innbrakt for avhør, fotografering, legesjekk og DNA-prøve. Samtidig ble det gjennomført ransaking av boligen. A ble løslatt samme ettermiddag. Omkring en uke senere – den 20. mars – opprettet barneverntjenesten tilsynssak. Tilsynet varte i seks uker

og omfattet uanmeldte hjemmebesøk. Siktelsen ble kjent i lokalmiljøet. A gikk over en tremånedersperiode til samtaleterapi hos psykiatrisk sykepleier.

- (3) Straffesaken mot A ble henlagt etter bevisets stilling 23. mai 2007. En uke senere ble det inngått rettsforlik for Kristiansand tingrett mellom A og den tidligere ektefellen om at de tre barna skulle bo fast hos ham. I løpet av sommeren samme år flyttet han og barna til Østlandet, som en direkte konsekvens av belastningene i forbindelse med den ugrunnete voldtektsiktelsen.
- (4) A satte 10. april 2008 frem krav om erstatning etter reglene i straffeprosessloven § 447, jf. forskrift om standardsatser for oppreisning etter uberettiget strafforfølgning 12. desember 2003 nr. 1472. Det ble vist til at strafforfølgingen hadde vært særlig belastende. A burde derfor tilkjennes oppreisningserstatning utover standardsatsen for frihetsberøvelse. I påtegning fra Agder politidistrikt 24. april 2008 sa påtalemyndigheten seg enig. Agder statsadvokatembeter sluttet seg til dette ved påtegning 28. april.
- (5) Statens sivilrettsforvaltning tilkjente i vedtak 30. september 2009 oppreisningserstatning med 1 500 kroner, basert på standardsatsene fastsatt med hjemmel i straffeprosessloven § 447 første ledd. Oppreisningserstatning etter § 447 andre ledd ble avslått. Det ble spesielt vist til at A ikke hadde påvist "slike konkrete og alvorlige negative konsekvenser som kan medføre at oppreisning fremstår som rimelig".
- (6) I tråd med anvisningen i straffeprosessloven § 449 andre ledd brakte A vedtaket inn for Oslo tingrett og krevde 50 000 kroner i oppreisningserstatning. Staten bestred at det var grunnlag for oppreisningserstatning, utover det som allerede var tilkjent etter standardsatsene for frihetsberøvelse. I henhold til tvisteloven § 10-1 tredje ledd bokstav d besluttet tingretten at saken skulle behandles etter reglene om allmennprosess. Tingretten avsa 11. november 2010 dom med slik domsslutning:

"1. Staten ved Justis- og politidepartementet frifinnes.

2. A dømmes til å betale kr. 18.450,- til Staten ved Justis- og politidepartementet innen to uker fra forkynnelsen."

- (7) Slutningens punkt 2 gjelder kostnadsansvar som A ble ilagt fordi tingretten fant saksanlegget "klart grunnløst", jf. straffeprosessloven § 450 andre ledd.
- (8) A anket dommen til Borgarting lagmannsrett og opprettholdt kravet om oppreisningserstatning på 50 000 kroner. Lagmannsretten samtykket til at anken skulle behandles uavhengig av ankegenstandens verdi, jf. tvisteloven § 29-13 første ledd, og avsa 27. mars 2012 dom med slik domsslutning:
 - "1. Staten v/Justis- og beredskapsdepartementet dømmes til innen 2 – to – uker å betale oppreisningserstatning til A med 10 000 – titusen – kroner.**
 - 2. Staten v/Justis- og beredskapsdepartementet dømmes til innen 2 – to – uker å erstatte A's sakskostnader for tingrett og lagmannsrett med 125 944 – etthundreogtjuefemtusennihundreogførtifire – kroner."**
- (9) A har anket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Anken gjelder rettsanvendelsen knyttet til erstatningsutmålingen. Det er opplyst at Statens sivilrettsforvaltning har utbetalt oppreisningserstatning og dekket sakskostnadene i tråd med lagmannsrettens dom. A har

avgitt en supplerende skriftlig erklæring for Høyesterett. For øvrig står saken i samme stilling som for de tidligere instanser.

- (10) Ankende part – A – har i korte trekk gjort gjeldende:
- (11) A ble av politiet bedt om å kle av seg for fotografering, han ble undersøkt av lege, og det ble tatt DNA-prøve. Disse tiltakene var ikke en følge av selve pågripelsen og omfattes derfor ikke av straffeprosessloven § 447 første ledd, med tilhørende forskrift. De skal inngå ved fastsettelsen av oppreisningserstatningen etter andre ledd. Dersom slike kroppslige undersøkelser hører under første ledd, må man av hensyn til sammenhengen senke terskelen for tilleggserstatning etter forskriften § 4.
- (12) Da reglene om erstatning for strafforfølgning ble endret i 2004, var siktemålet blant annet å heve erstatningsnivået. Ankende part er enig med lagmannsretten i at Statens sivilrettsforvaltning har fulgt en for restriktiv praksis ved utmåling av oppreisningserstatning etter straffeprosessloven § 447 andre ledd. Men også lagmannsretten har utmålt en for lav oppreisningserstatning, ut fra det nivået som bør gjelde i dag. A har måttet tåle betydelige belastninger på grunn av den ugrunnete voldtektsiktelsen. En oppreisningserstatning på 50 000 kroner er passende. Av dette er 10 000 kroner allerede utbetalt. Det kreves fullbyrdsdom for den gjestående del.
- (13) A har lagt ned slik påstand:

"Staten v/Justis- og beredskapsdepartementet pålegges å betale oppreisningserstatning til A med kr. 40.000."

- (14) Ankemotparten – *Staten v/Justis- og beredskapsdepartementet* – har i korte trekk gjort gjeldende:
- (15) Fotografering, legeundersøkelse og DNA-prøve er ordinære tiltak ved pågrepelse for voldtekt. Oppreisningserstatning for disse kan derfor bare tilkjennes innenfor rammen av straffeprosessloven § 447 første ledd, jf. forskriften om standardsatser. Dette følger av lovbestemmelsens ordlyd, hensynene bak reglene og uttalelser i forarbeidene til loven og forskriften om standardisert erstatning. Vilkårene for tilleggserstatning etter forskriften § 4 er ikke oppfylt.
- (16) Høyesteretts dom i Rt. 2008 side 1014 er retningsgivende for erstatningsutmålingen etter straffeprosessloven § 447 andre ledd. Denne dommen har også dannet grunnlaget for en omfattende og konsekvent praksis hos Statens sivilrettsforvaltning. En oppreisningserstatning på 10 000 kroner til A – slik lagmannsretten har fastsatt – er i tråd med denne praksis. Det er ikke grunnlag for en mer alminnelig heving av erstatningsnivået.

- (17) Staten har lagt ned slik påstand:

"1. Anken forkastes.

2. Staten v/Justis- og beredskapsdepartementet tilkjennes sakskostnader for Høyesterett."

- (18) *Jeg er kommet til at anken fører frem, i den forstand at oppreisningserstatningen settes til 30 000 kroner.*
- (19) *Jeg vil først si noe generelt om de aktuelle reglene.*
- (20) *Frem til 2004 kunne oppreisningserstatning for strafforfølgning bare tilkjennes dersom "særlige grunner" talte for dette, jf. tidligere § 446 i straffeprosessloven. Retten stod temmelig fritt ved avgjørelsen, både med hensyn til om det skulle tilkjennes oppreisningserstatning og størrelsen på den. Sterkest stod kravet der siktede hadde vært frihetsberøvet. Men også ellers kunne forfølgningen ha ført til så alvorlige personlige påkjenninger at oppreisning ble gitt, blant annet fordi det var tale om en sterkt infamerende siktelse, for eksempel for grove seksualforbrytelser, jf. Rt. 1991 side 927, Rt. 1993 side 427 og Rt. 1994 side 1190. Men generelt skulle det nok så mye til før oppreisningserstatning ble tilkjent.*
- (21) *Dagens regler kom inn i straffeprosessloven § 447 med virkning fra 1. januar 2004. Man tok ved lovendringen sikte på å senke terskelen noe for å få tilkjent erstatning. Jeg viser til Ot.prp. nr. 77 (2001–2002) side 55, hvor det fremheves at strafforfølgning stort sett alltid vil oppleves som en påkjenning for siktede, og at det synes rimelig at samfunnet i noe større grad yter kompensasjon for den belastning som uberettiget påføres siktede på grunn av fellesskapets interesse i å straffe skyldige. Det fremholdes at belastningen ved strafforfølgning normalt vil henge sammen med hvor inngripende forfølgningen har vært. Størst vil påkjenningen normalt være hvor siktede har vært utsatt for frihetsberøvelse. Det ble derfor bestemt at siktede som blir frifunnet eller som får saken mot seg henlagt, skal ha rettskrav på oppreisning for pågripelse og varetektsfengsling, jf. § 447 første ledd. Bestemmelsen gir Kongen kompetanse til å fastsette de nærmere satsene for oppreisningserstatningen for "krenkelse eller annen skade av ikke-økonomisk art som følge av pågripelse eller varetektsfengsling", jf. nå forskrift 12. desember 2003 nr. 1472. Etter § 2 tilkjennes som hovedregel 1 500 kroner for første og andre døgn, og 400 kroner for hvert påfølgende døgn.*
- (22) *For påkjenninger som ikke er en følge av pågripelse og varetektsfengsling, skal erstatning tilkjennes dersom dette er "rimelig", jf. § 447 andre ledd. I tilknytning til dette uttalte departementet i Ot.prp. nr. 77 (2001–2002) side 55:*

"Kravet til 'særlige grunner' utgår. Forslaget innebærer således at oppreisning skal tilkjennes i noe større grad enn i dag. Utgangspunktet bør imidlertid fortsatt være at det må være tale om inngrep av en viss betydning, for at oppreisning skal kunne gis."

- (23) *Paragraf 447 andre ledd gir hjemmel for Kongen til å fastsette retningslinjer for "når slik oppreisning må anses som rimelig, samt for hva som normalt vil være et passende beløp". Denne kompetansen er foreløpig ikke benyttet. Om bakgrunnen heter det i statsrådsforedraget til Kronprinsregentens resolusjon 12. desember 2003, i tilknytning til fastsettelse av standardsatser for oppreisningserstatning etter § 447 første ledd:*

"De ulike tvangsmidlene har forskjellig karakter, og virkningene for den siktede avhenger av individuelle forhold og sakstypen. Ved å vente med å utarbeide eventuelle retningslinjer for tilkjenning av oppreisning ved andre tvangsmidler enn frihetsberøvelse, vil man lettere kunne se hvordan retningslinjene i tilfelle bør utformes, og hva de bør inneholde. I mellomtiden gir standardsatsene som nå foreslås en viss veiledning om hva som kan være et passende beløp for oppreisning etter andre inngrep under strafforfølgningen."

- (24) Sammenhengen mellom første og andre ledd i straffeprosessloven § 447 var tema i Rt. 2008 side 1014. Jeg gjengir følgende fra avsnitt 33 i dommen:

"Føresegna i første ledd gjeld oppreising for ikkje-økonomisk skade 'som følge' av pågriping eller varetektsfengsling. Det inneber at oppreising for skade som desse tvangsmidla er årsak til, fell inn under dette leddet og med det også blir regulerte av standardsatsforskrifta. Ikkje-økonomisk skade som kjem av siktinga, men som ikkje er ein følge av bruken av tvangsmidla, går derimot inn under andre ledd. Det inneber at den som har vore pågripen eller varetektsfengsla, etter omstenda kan få oppreising også etter andre ledd. Og det inneber at den som ikkje har vore utsett for tvangsmiddel, får sitt tilhøve regulert berre etter andre ledd."

- (25) Førstvoterende peker så i avsnitt 34 i dommen på at "det er tale om to sjølvstendige heimlar for oppreising".
- (26) Det er i saken reist spørsmål om rekkevidden av straffeprosessloven § 447 andre ledd ved pågripelse og varetektsfengsling. A har i denne forbindelse gjort gjeldende at første ledd utelukkende knytter seg til frihetsberøvelsen som sådan. Spørsmålet om å tilkjenne erstatning for belastningen ved tvangsmidler utover selve frihetsberøvelsen, må – gjøres det gjeldende – vurderes etter andre ledd, også der de aktuelle tiltakene ble iverksatt i forbindelse med at siktede var frihetsberøvet. Til dette vil jeg si:
- (27) Etter ordlyden i straffeprosessloven § 447 første ledd gjelder denne bestemmelsen for "krenkelse eller annen skade av ikke-økonomisk art som følge av pågripelse eller varetektsfengsling". Uttrykket "som følge av" trekker i retning av at man ikke bare hadde selve frihetsberøvelsen i tankene, men mer generelt belastningene ved pågripelsen og/eller varetektsfengslingen.
- (28) Motivene til bestemmelsen uttaler seg, så vidt jeg har kunnet se, ikke direkte om dette. Men det er på det rene at lovgiver har sett for seg at spørsmålet om oppreisningserstatning for belastningen som følge av frihetsberøvelse i de fleste tilfeller skal kunne avgjøres ut fra standardsatsene. Jeg viser til Ot.prp. nr. 27 (2001–2002) side 56, hvor departementet begrunner innføring av standardsatser med behovet for klare og forutberegnelige regler som virker prosessbesparende og legger til rette for en effektiv administrativ behandling. Det pekes dessuten på at det ofte "vil være vanskelig å måle den konkrete belastningen frihetsberøvelsen har påført den enkelte strafforfulgte", slik at utmålingen "i alle tilfeller i stor utstrekning måtte basere seg på nokså objektive kriterier". I statsrådsforedraget til Kronprinsregentens resolusjon 12. desember 2003 side 4 fremheves ønsket om å utforme de nye reglene om standardisert erstatning så enkelt som mulig. Særlig fremheves det at et "komplisert system med en rekke ulike særregler om justeringer av oppreisningsbeløpet i ulike typesituasjoner kan undergrave hensikten med standardisering, som er å forenkle rettsanvendelsen". Og på side 8 i statsrådsforedraget poengteres at formålet med standardiserte satser "er å legge til rette for en effektiv og forutberegnlig behandling av oppreisningskravene". Disse hensynene må etter mitt syn også ivaretas ved tolkningen og anvendelsen av loven og forskriften.
- (29) Jeg ser det på denne bakgrunn slik at belastningen ved tiltak – herunder tvangsmidler – som står i direkte sammenheng med gjennomføringen av frihetsberøvelsen og er integrerte i denne, skal bedømmes etter § 447 første ledd. Det er nærliggende å nevne som eksempler den nødvendige maktbruk ved pågripelse, sikkerhetstiltak ved fremstilling, brev- og besøkskontroll, undersøkelser med hjemmel i straffegjennomføringsloven §§ 28

og 29 og bruk av tvangsmidler etter samme lov § 38. Slike integrerte tiltak konsumeres da som et utgangspunkt av standarderstatningen etter forskriften § 2. For fullstendig isolasjon etter straffeprosessloven § 186a gir § 3 en særskilt bestemmelse. Forhøyet oppreisningserstatning for påkjenningen ved tiltak som må anses som integrerte i frihetsberøvelsen, forutsetter at vilkårene etter § 4 er oppfylt – at det foreligger "helt særegne forhold" som medfører "at oppreisningen ellers ville være åpenbart utilstrekkelig som kompensasjon for den belastningen frihetsberøvelsen har medført".

- (30) For tiltak som det ikke er naturlig å bedømme som integrerte elementer i gjennomføringen av frihetsberøvelsen, beror retten til oppreisningserstatning på straffeprosessloven § 447 andre ledd. Som eksempel nevner jeg ransaking av siktedes bolig eller forretningslokale, beslag, avlytting og kommunikasjonskontroll. I tillegg kommer andre konsekvenser av etterforskningen og strafforfølgningen, for eksempel knyttet til bolig-, arbeids- og familieforhold, helsesituasjon og tiltak iverksatt av andre offentlige myndigheter.
- (31) Virkeområdet for henholdsvis første og andre ledd i § 447 er likevel ikke helt skarpt avgrenset. Det kan oppstå tvilstilfeller, for eksempel for tiltak rettet mot siktedes person som kunne tenkes gjennomført uavhengig av frihetsberøvelsen, og som i streng forstand derfor ikke kan sies å være "en følge" av denne. Jeg nevner som eksempler ulike former for prøvetaking, kroppslige undersøkelser, ytre besiktigelser med hjemmel i straffeprosessloven § 195, samt fotografering og sikring av fingeravtrykk, jf. straffeprosessloven § 160. Etter mitt syn er det i tvilstilfeller nærliggende å se hen til hva siktelsen gjelder, og hva som ut fra de aktuelle straffbare forhold vil være regulære tiltak i forbindelse med en pågrepelse og/eller varetektsfengsling. Jeg legger her vekt på at standarderstatningen er ment å fange opp normaltilfellene.
- (32) Det kan innvendes at en slik lovforståelse medfører at noen grupper av siktede gjennomgående må tåle større påkjenninger enn andre uten å få tilleggserstatning: Standardsatsene etter forskriften § 2 er basert på moderate gjennomsnittsbetraktninger, og vilkårene for tilleggserstatning etter § 4 er strenge. Jeg tillegger ikke dette avgjørende vekt. Med et så grovkornet system som dagens, har jeg vanskelig for å se hvordan slike forskjeller kan unngås.
- (33) Men hensynet til sammenheng og likebehandling tilsier at det må trekkes en ytre grense, blant annet slik at inngripende legemsundersøkelser etter straffeprosessloven § 157 også under frihetsberøvelse må bedømmes etter § 447 andre ledd. Jeg viser til departementets høringsnotat om standardsatser for oppreisning etter bruk av tvangsmidler fra 10. juli 2003, hvor det blant annet heter:

"Man må påregne ytre undersøkelser i løpet av et varetektsopphold. Denne belastningen anses dekket av det beløpet som tilkjennes i oppreisning for frihetsberøvelsen. Derimot kan det reises spørsmål ved om det normalt bør tilkjennes oppreisning for de mer inngripende legemsundersøkelsene som foretas i løpet av varetektsoppholdet."

- (34) Samme sted fremhever departementet at inngripende legemsundersøkelser kan inkludere "undersøkelse av kroppens hulrom og bruk av klyster, avføringsmiddel og røntgen". Det er derfor tale om "betydelige inngrep" i den "personlige sfære som vanskelig kan sies å være en iboende eller påregnelig del av frihetsberøvelsen".

- (35) A har spesielt trukket frem at han ble bedt om å kle av seg på cellen for fotografering, at han ble undersøkt av lege for å avdekke eventuelle ytre merker, og at det ble tatt DNA-prøve. Han opplevde fotograferingen og undersøkelsen som flaut og ydmykende. Lagmannsretten fant at det var tale om "standard prosedyre" ved siktelse for voldtekt. Også jeg legger til grunn at de nevnte tiltak ligger innenfor det som regulært kan påregnes ved en slik siktelse, og at det ikke er tale om inngripende undersøkelser. Med utgangspunkt i mitt syn på lovtolkningen, må påkjennningene ved disse tiltakene henføres under § 447 første ledd med tilhørende forskrift, slik også lagmannsretten har gjort. Vilåarene for forhøyet erstatning etter § 4 er klart ikke oppfylt.
- (36) Jeg går da over til erstatningsutmålingen etter § 447 andre ledd.
- (37) A har krav på oppreisningserstatning etter denne bestemmelsen dersom det "fremstår som rimelig". Vilååret er ikke strengt – terskelen skal være lav, jf. Innst. O. nr. 21 (2002–2003) side 7. Men det må som et minimum være tale om et "inngrep av en viss betydning", jf. det jeg allerede har sitert fra Ot.prp. nr. 77 side 55.
- (38) Statens sivilrettsforvaltning har basert sin avgjørelse i As tilfelle på at oppreisningserstatning etter § 447 andre ledd forutsetter at søkeren påviser "konkrete og alvorlige konsekvenser". Det samme går igjen i et stort antall vedtak for andre søkere. Lagmannsretten fant at Statens sivilrettsforvaltning med dette har lagt listen for å tilkjenne erstatning for høyt, og uttalte blant annet:
- "Etter lagmannsrettens oppfatning har Statens sivilrettsforvaltning her stilt strengere krav enn det lovens ordlyd og forarbeidene gir anvisning på. ... Etter lagmannsrettens oppfatning kan skadelidte ha vært utsatt for 'inngrep av en viss betydning' som gjør det rimelig å yte oppreisning også i tilfeller hvor strafforfølgingen ikke har fått så alvorlige konsekvenser som det Statens sivilrettsforvaltning her legger opp til."**
- (39) Jeg er enig med lagmannsretten i at det ikke finnes grunnlag i rettskildene for å kreve at søkeren påviser konkrete og alvorlige skadefølger. Det avgjørende, når loven og forarbeidene ses i sammenheng, er at vedkommende har vært utsatt for et inngrep av en viss betydning, som har medført påkjenninger som gjør det rimelig at han tilkjennes oppreisningserstatning.
- (40) A ble siktet for voldtekt til samleie – en sterkt infamerende anklage om en meget grov straffbar handling. Det er i mine øyne ikke tvil om at en slik siktelse i seg selv er et "inngrep av en viss betydning". Ved en så alvorlig og stigmatiserende beskyldning er det i sin alminnelighet også rimelig at det tilkjennes en viss oppreisningserstatning, se til sammenligning Rt. 1991 side 927 og Rt. 1994 side 1190. Påkjenninger utover det å bli siktet, blir da først og fremst utmålingsmomenter.
- (41) Erstatningen skal etter ordlyden i § 447 andre ledd settes til "et passende beløp". I Rt. 2008 side 1014 avsnitt 39 og 40 er det pekt på at lovens forarbeider og eldre rettspraksis bare gir begrenset veiledning om hva som ligger i dette. Det er jeg enig i.
- (42) Det er i dommen fra Rt. 2008 side 1014 videre sagt i avsnitt 41 at standardsatsene fastsatt med hjemmel i § 447 første ledd gir "ei viss rettleiing om kva som vil vere eit passende beløp for oppreisning for andre inngrep". Jeg er usikker på hva som ligger i dette, men antar at førstvoterende sikter til at man nok har sett for seg et nøkternt erstatningsnivå. Satsene ble fastsatt i 2003 og har ikke vært endret siden. Det har i perioden vært en mer

alminnelig utvikling av oppreisningsinstituttet, som blant annet går ut på at kompensasjonshensynet er trukket mer frem og det generelle nivået er hevet, jf. påpekningen av dette i Rt. 2011 side 769 avsnitt 21 og 29. Standardsatsene fra 2003 blir derfor stadig mindre aktuelle som sammenligningsgrunnlag.

- (43) I Rt. 2008 side 1014 avsnitt 44 legger førstvoterende til grunn at forvaltningspraksis har en viss vekt ved erstatningsutmålingen. Rent generelt er jeg enig i dette, blant annet ut fra hensynet til likebehandling, forutberegnelighet og en rasjonell søknadsbehandling. Som jeg allerede har pekt på viser imidlertid den forvaltningspraksis som er lagt frem for Høyesterett, at Statens sivilrettsforvaltning har tatt et uriktig – og klart for strengt – rettslig utgangspunkt for sin søknadsbehandling. Det er nærliggende at denne feilen har påvirket erstatningsnivået.
- (44) Det er etter mitt syn grunn til å se nivået for oppreisningserstatning etter frafalt siktelse for voldtekt til samleie i sammenheng med den oppreisningserstatningen som tilkjennes fornærmede for slike forbrytelser, jf. Rt. 2008 side 1014 avsnitt 42. Poenget her er ikke at påkjennningene kan sammenlignes, eller at nivået skal være det samme. Tvert imot vil oppreisningserstatningen til fornærmede gjennomgående, om ikke nødvendigvis alltid, ligge markert høyere enn den som tilkjennes en tidligere voldtektssiktet. Men de elementene som påvirker nivået for oppreisningserstatning til fornærmede, vil kunne ha betydning også for nivået etter § 447 andre ledd. Jeg peker særlig på at standarderstatningen til fornærmede ved voldtekt til samleie i dag utgjør 150 000 kroner, jf. Rt. 2011 side 743. I nevnte dom foretok Høyesterett en økning på 50 prosent, sammenlignet med det nivået som ble etablert ved Rt. 2003 side 1580. Førstvoterende peker i avsnitt 18 på at inflasjonen bare hadde vært omkring 15 prosent i perioden, men at utvikling i synet på straffverdigheten tilsa en betydelig økning utover dette, jf. også Rt. 2012 side 201, som gjaldt justering av nivået ved grovt uaktsom voldtekt. På lignende måte har et forhøyet straffenivå forsterket alvoret og påkjennningene ved å bli siktet for voldtekt. Jeg viser til Rt. 2012 side 1302 for en sammenlignbar påpekning med hensyn til straffenivået for falsk voldtektsanmeldelse.
- (45) Rettspraksis om oppreisningserstatning til voldtekts ofre tar utgangspunkt i en nokså fast sats, som bare fravikes dersom det foreligger særlige grunner til det. Det bør etter mitt syn legges opp til en lignende tilnærming ved utmåling av oppreisningserstatning til den som har vært siktet for voldtekt til samleie, jf. også det førstvoterende sier om dette i Rt. 2008 side 1014 avsnitt 43. Utmålingen bør knyttes an til noen ganske få objektive kriterier. Som et utgangspunkt antyder jeg at det å bli siktet for forsettlig voldtekt til samleie normalt bør tilsi en oppreisningserstatning på 10 000 kroner. Der konsekvensene har vært klart følbare utover selve siktelsen, kan en oppreisningserstatning mellom 20 000 og 40 000 kroner være passende. Har siktede måttet forsvare seg gjennom én eller flere rettsinstanser, bør oppreisningserstatningen kunne bli det doble av dette. Saken i Rt. 2008 side 1014 gir et visst sammenligningsgrunnlag. Den gjaldt seksuelle overgrep mot tre fornærmede, hvorav to var siktedes mindreårige døtre. Tiltale ble tatt ut, blant annet for voldtekt til samleie. Det ble frifinnelse både i tingretten og i lagmannsretten. Barnevernmyndighetene hadde iverksatt omfattende tiltak, saken fikk atskillig medieomtale og negative konsekvenser for siktedes arbeidsforhold. Oppreisningserstatningen ble satt til 60 000 kroner. Ut fra dagens oppreisningsnivå ville den ha ligget opp mot 100 000 kroner.

- (46) Ved utmålingen for A legger jeg vekt på at det ble gjennomført ransaking hjemme hos ham, at barnevernet opprettet tilsynssak, at siktelsen ble kjent i lokalmiljøet, at relasjonen til barna ble skadet, at A måtte gå til samtalerterapi, og at han og de tre barna måtte flytte fra landsdelen på grunn av saken. Saken ble henlagt etter drøyt to måneder. Men konsekvensene for A var likevel klart følbare. Etter mitt syn vil en oppreisningserstatning etter § 447 andre ledd på 30 000 kroner være passende. I tråd med ankende parts opplegg bør det avsies fullbyrdsdom for den delen av dette som ikke allerede er utbetalt, altså 20 000 kroner.
- (47) A har vunnet frem. Ettersom han har hatt fri sakførsel for Høyesterett og staten er motpart, oppstår det ikke spørsmål om ansvar for sakskostnader, jf. Rt. 2006 side 1129 avsnitt 52.
- (48) På bakgrunn av partenes prosedyre bemerker jeg at straffeprosessloven § 450 andre ledd bestemmer at "saksøkeren" bare kan pålegges kostnadsansvar "dersom søksmålet var grunnløst". Denne særregelen må ses i sammenheng med at vedtak fra Statens sivilrettsforvaltning ikke er gjenstand for administrativ klage, men bare kan overprøves ved søksmål, jf. § 449 andre ledd. Det er altså hensynet til å sikre en reell mulighet for overprøving av forvaltningens vedtak som ligger bak. Ved anke gjelder derimot de alminnelige regler om sakskostnader i tvisteloven kapittel 20, jf. Ot.prp. nr. 77 (2001–2002) side 85. Jeg peker i denne forbindelse på den adgang som tvisteloven § 20-2 tredje ledd bokstav c gir for fritak for sakskostnader ved forgjeves anke.
- (49) Jeg stemmer for denne

D O M :

Staten v/Justis- og beredskapsdepartementet pålegges å betale oppreisningserstatning til A med 20 000 – tyvetusen – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.

(50)	Dommer Bergsjø:	Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
(51)	Dommer Noer:	Likeså.
(52)	Dommer Øie:	Likeså.
(53)	Justitiarius Schei:	Likeså.
(54)	Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne	

D O M :

Staten v/Justis- og beredskapsdepartementet pålegges å betale oppreisningserstatning til A med 20 000 – tyvetusen – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.

Riktig utskrift bekreftes: